

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Іваненко І. В.

аспірант

Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

вул. Богдана Хмельницького, 10, Київ, Україна

викладач іноземної мови

Житомирський медичний інститут Житомирської обласної ради

вул. Велика Бердичівська, 46/15, Житомир, Україна

orcid.org/0000-0002-7597-5617

irisha.ivb@gmail.com

Гордійчук С. В.

доктор педагогічних наук,

професор кафедри природничих та соціально-гуманітарних дисциплін,

проректор з навчальної роботи

Житомирський медичний інститут Житомирської обласної ради

вул. Велика Бердичівська, 46/15, Житомир, Україна

orcid.org/0000-0003-4609-7613

Ключові слова: *якість, медична освіта, компетентність, професійні компетентності, загальні компетентності, soft skills, hard skills.*

Стаття присвячена проблемі формування загальних компетентностей у здобувачів медичної освіти. Під час аналізу вітчизняних літературних джерел встановлено, що реформування системи вищої освіти, зокрема медичної, передбачає посилення фундаментального складника підготовки майбутніх медичних фахівців та формування в них загальних компетентностей, які є універсальними, не залежать від предметної галузі, але важливі для успішної подальшої професійної й соціальної діяльності здобувача вищої медичної освіти, формування ціннісних орієнтацій, світосприйняття та для його особистісного безперервного розвитку. Доведено необхідність перегляду теоретичних і методологічних засад системи закладів медичної освіти, що здійснюють підготовку медичних фахівців, особливо на етапі відбору та диференціації змісту соціально-гуманітарних і природничих дисциплін, які є основою для подальшого формування професійної мобільності та компетентності майбутніх медичних спеціалістів.

З'ясовано, що до пріоритетних soft skills, які необхідно розвивати в процесі підготовки майбутніх медичних фахівців для їх подальшої професійної діяльності, належать такі: командна робота, комунікативні навички, стресостійкість, лідерство, прийняття рішень тощо. Підкреслено, що навички командної роботи необхідні для медичних фахівців при зустрічі з пацієнтом під час прийому, в разі виконання призначень лікаря, надання медсестринської допомоги, комунікативної підтримки та здійснення догляду за пацієнтом з боку його родичів; навички стресостійкості – для врахування індивідуальних особливостей пацієнта, вміння стримувати власні емоції, адекватно виражати думки та контролювати емоції пацієнта; навички прийняття рішення – для спонукання пацієнтів до інтерпретації своїх вчинків у зв'язку з хворобою та зміни поведінки з метою одужання, для вміння брати відповідальність на себе в складних і надзвичайних ситуаціях, коли існує загроза життю людини, тощо. За результатами дослідження зроблено висновок про те,

що для організації формування та розвитку м'яких навичок (soft skills) необхідно залучати здобувачів медичної освіти до участі в студентських олімпіадах, конкурсах, науково-практичних конференціях, тренінгах, семінарах, майстер-класах із природничих та соціально-гуманітарних дисциплін; забезпечувати участь студентів у суспільному житті закладу медичної освіти (зокрема, через органи студентського самоврядування); впроваджувати на практичних заняттях інтерактивну симуляцію, яка своєю чергою моделює професійну діяльність тощо.

FORMATION OF GENERAL COMPETENCIES IN MEDICAL EDUCATION APPLICANTS

Ivanenko I. V.

Postgraduate Student

Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Bohdana Khmelnytskoho str., 10, Kyiv, Ukraine

Lecturer of Foreign Language

Zhytomyr Medical Institute Zhytomyr Regional Council

Velyka Berdychivska str., 46/15, Zhytomyr, Ukraine

orcid.org/0000-0002-7597-5617

irisha.ivb@gmail.com

Gordiychuk S. V.

Doctor of Pedagogical Sciences,

Professor at the Department of Natural and Socio-Humanitarian Disciplines,

Vice-Rector for Academic Affairs

Zhytomyr Medical Institute Zhytomyr Regional Council

Velyka Berdychivska str., 46/15, Zhytomyr, Ukraine

orcid.org/0000-0003-4609-7613

Key words: *quality, medical education, competence, professional competence, general competence, soft skills, hard skills.*

The article is devoted to the problem of formation general competencies of medical education applicants. During the analysis of domestic literature sources it was found that the reform of higher education system, medical, provides strengthening the fundamental component of training future medical specialists and formation of their general competencies, which are universal, do not depend on the subject area, but important for successful further professional and social activities of a candidate for higher medical education, formation of value orientations, worldview and for his personal continuous development. The necessity of revision theoretical and methodological foundations of the educational system of medical education institutions that train medical specialists, especially at the stage of selection and differentiation the content of socio-humanitarian and natural disciplines, which are the basis for further formation of professional mobility and competence of future medical specialists, has been proved.

It was found that among the priority "soft skills" that need to be developed in the process of training future medical specialists for their future professional activities, the following were identified: teamwork; communication skills; stress resistance; leadership; decision-making, and the like. It is emphasized that teamwork skills for medical professionals are necessary when meeting with a patient during appointments, following doctor's orders, providing nursing care, communicative support and providing care to the patient by his relatives; stress management skills – to take into account the individual characteristics of the patient, the ability to be the owner of their own emotions, adequately express their emotions and control patient emotions; the ability to

take responsibility in difficult situations, emergencies, when there is a threat to human life, etc. According to the results of the research, it is concluded that for the organization of formation and development of soft skills it is necessary: to involve the participants of medical education in student competitions, contests, scientific and practical conferences, trainings, seminars, master classes in natural sciences and socio-humanitarian disciplines; to ensure the participation of students in the social life of the medical education institution (in particular through student self-government bodies); to introduce interactive simulation in practical classes, which in turn simulates professional activity, etc).

Постановка проблеми. Пріоритетом у розвитку медичної освіти України є модернізація державно-суспільної системи і загального управління якістю освіти, оновлення її змісту, форм і методів організації освітнього процесу, досягнення Україною рівня розвинених країн світу в аспекті професійної підготовки медсестринських кадрів та інтеграція її в міжнародний науково-освітній простір [1]. Зазначене вимагає значної модернізації та вдосконалення освітнього процесу, реалізації компетентнісного підходу та особистісно орієнтованої освітньої парадигми, що відображено в таких основних освітянських нормативних документах, як: Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. (2012 р.), Закони України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), «Про фахову передвищу освіту» (2019 р.), Стратегія розвитку медичної освіти в Україні (2018 р.) тощо.

Державну освітню політику в галузі медицини України спрямовують на забезпечення високої якості вищої медичної освіти, що готує компетентного, конкурентоспроможного на ринку праці медичного працівника, в якого сформовані загальні та спеціальні (фахові) компетентності, здатного до ефективної праці за спеціальністю на рівні світових стандартів, готового до постійного самовдосконалення, соціальної та професійної мобільності. Сутність, структура, значення компетентнісного підходу в системі сучасної освіти висвітлені у працях багатьох учених: Н. Бібік, І. Драча, О. Дубасенюк, С. Вітвицької, І. Зимньої, І. Зязюна, Г. Ларіонової, С. Лісової, О. Овчарук, О. Пометун, В. Шадрікова, А. Хуторського, В. Ягупова, І. Якиманської. Проблемам модернізації вищої медичної освіти, підвищенню якості професійної підготовки медичних фахівців приділяли увагу у своїх дослідженнях такі науковці: В. Абрамович, І. Бойчук, І. Булах, О. Волосовець, Ю. Вороненко, С. Гордійчук, І. Господарський, Г. Загричук, В. Кішук, В. Марценюк, І. Махновська, В. Шатило, С. Ястремська та інші. У процесі здійснення аналізу наукових публікацій особливий інтерес становили дослідження, пов'язані з формуванням загальних і професійних компетентностей у здобувачів медичної освіти, викладені в дисертаціях та наукових статтях І. Зязюном,

В. Кременем, К. Лебедєвою, С. Поплавською, Н. Самборською, А. Семеновою, Ю. Швалбом, Н. Шигонською, Л. Яковиченою та іншими.

Аналіз наукової літератури та дисертацій засвідчує, що технологія формування компетентностей у здобувачів медичної освіти на сучасному модернізаційному етапі розвитку професійної освіти залишається не досить розробленою, а значення формування загальних компетентностей у процесі становлення майбутніх медичних фахівців вимагає систематичного теоретичного обґрунтування та практичної реалізації. Наразі спостерігаються суперечності між сучасними вимогами, що висувуються до майбутніх медичних фахівців, та недостатнім рівнем сформованості їхніх загальних компетентностей; між необхідністю застосування компетентнісного підходу й недостатньою обізнаністю викладачів із методикою його впровадження в освітній процес під час викладання соціально-гуманітарних та фундаментальних дисциплін; між потребою у професійному спрямуванні соціально-гуманітарних та природничих дисциплін та фрагментарною практикою реалізації цього принципу в процесі професійної підготовки майбутніх медичних фахівців. Отже, актуальність проблеми, її недостатня теоретична та практична розробленість, необхідність подолання зазначених суперечностей зумовили вибір теми дослідження «Формування загальних компетентностей у здобувачів медичної освіти».

Мета дослідження – науково обґрунтувати особливості формування загальних компетентностей у здобувачів медичної освіти та здійснити пошук ефективних методів і засобів, завдяки яким підвищиться рівень їх сформованості на основі компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу. Реформування системи охорони здоров'я України, модернізація лікувально-профілактичних закладів, збільшення кількості клінік, що надають платні медичні послуги, висувують нові вимоги до підготовки конкурентоспроможних медичних фахівців, які повинні володіти не лише високим рівнем професійних компетентностей, а й навичками комунікації, вміння працювати в команді, управляти конфліктами, здатністю до самоорганізації, володіти комп'ютерними навичками та медичними

електронними програмами тощо. Окрім того, формування загальних компетентностей у здобувачів медичної освіти є пріоритетним, оскільки для сучасного суспільства потрібно, щоб до галузі охорони здоров'я були залучені молоді особи, здатні до саморозвитку та відповідальності, які вчасно й гнучко могли б адаптуватися до умов професійного життя.

Актуальність обраної теми також полягає в тому, що Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фахову передвищу освіту» передбачено організацію освітньої діяльності, що здійснюється в закладах медичної освіти, на основі компетентнісного підходу. У вищезазначених нормативно-правових актах поняття «компетентність» визначається як «...динамічна комбінація знань, вмінь та практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти...» [2]. Також слід зазначити, що наразі під час підготовки здобувачів медичної освіти в закладах вищої медичної освіти більше уваги приділяється формуванню професійних компетентностей, тоді як менший акцент зроблено на формуванні загальних компетентностей.

Здійснюючи аналіз наукової літератури, було визначено, що під поняттям «загальні компетентності» розуміють «...універсальні компетентності, які не залежать від предметної галузі, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача вищої освіти в різних галузях та для його особистісного розвитку...» [7, с. 8].

Підготовка сучасного медичного працівника передбачає забезпечення організації освітньої діяльності в кожному закладі медичної освіти, що здійснюється на основі освітніх стандартів підготовки здобувачів медичної освіти за відповідним рівнем вищої освіти. На підставі Стандарту підготовки заклади медичної освіти формують освітні програми підготовки, в яких визначається перелік загальних і спеціальних (фахових) компетентностей та програмних результатів навчання, які мають засвоїти здобувачі медичної освіти. Так, наприклад, відповідно до Стандарту вищої освіти за спеціальністю 223 «Медсестринство» галузі знань 22 «Охорона здоров'я» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, виокремлюють такі загальні компетентності, як [6]: здатність реалізувати свої права й обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного, демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав та свобод людини і громадянина

в Україні; здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної галузі, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій; здатність використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя; здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях, знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності; здатність спілкуватися державною мовою усно і письмово; здатність спілкуватися іноземною мовою; навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих зобов'язань; здатність приймати обґрунтовані рішення; здатність працювати в команді; навички міжособистісної взаємодії; здатність діяти на основі етичних міркувань тощо.

Враховуючи те, що компетентність є інтеграцією знань, вмінь і навичок, для формування загальних компетентностей у здобувачів медичної освіти необхідним є опанування soft та hard skills. Слід зазначити, що hard skills (з англ. «жорсткі навички») є системою професійних компетенцій, які поєднують спеціальні фахові та загальнодидактичні знання, фахові вміння, професійні здібності та професійно важливі риси особистості. Вони відображають професійний рівень фахівця, який можна наочно продемонструвати [5, с. 132]. Що стосується soft skills (з англ. «м'які навички»), то до них належить сукупність рис особистості, соціальних якостей, особистих звичок, доброзичливості та оптимізму, які є індивідуальними для кожної особи [8; 9, с. 147].

Серед пріоритетних soft skills, які необхідно розвивати в процесі підготовки майбутніх медичних фахівців для їх подальшої професійної діяльності, нами визначено такі: а) командна робота – здатність працювати в команді і виконувати свої завдання, поєднуючи індивідуальні навички з іншими членами команди для досягнення загальної мети; б) комунікативні навички – здатність передавати інформацію людям чітко, просто, ефективно і зрозуміло; в) стресостійкість – комплекс особистісних якостей, що дозволяє витримувати значні інтелектуальні, вольові та емоційні навантаження без особливих шкідливих наслідків для власного здоров'я, навколишніх і своєї професійної діяльності; г) лідерство – здатність приймати рішення і керувати підлеглими; г) управління конфліктами – вміння домовлятися, мінімізувати конфліктні ситуації і не допустити напруженої атмосфери в команді; д) прийняття

рішень – вміння визначити найкращий шлях, що забезпечує максимальну ефективність й успішність одержання результату за мінімальних витрат особистих чи командних ресурсів [4].

Слід зазначити, що навички командної роботи для медичних фахівців необхідні при зустрічі з пацієнтом під час прийому, в разі виконання призначень лікаря, надання медсестринської допомоги, комунікативної підтримки та здійснення догляду за пацієнтом з боку його родичів; навички стресостійкості – для врахування індивідуальних особливостей пацієнта, вміння стримувати власні емоції, адекватно виражати думки та контролювати емоції пацієнта; навички прийняття рішення – для спонукання пацієнтів до інтерпретації своїх вчинків у зв'язку з хворобою та зміни поведінки з метою одужання, для вміння брати відповідальність на себе в складних і надзвичайних ситуаціях, коли є загроза життю людини, тощо. Також для організації формування та розвитку м'яких навичок (soft skills) необхідно залучати здобувачів медичної освіти до участі в студентських олімпіадах, конкурсах, науково-практичних конференціях, тренінгах, семінарах, майстер-класах із природничих та соціально-гуманітарних дисциплін; забезпечувати участь студентів у суспільному житті закладу медичної освіти (зокрема,

через органи студентського самоврядування); впроваджувати на практичних заняттях інтерактивну симуляцію, яка своєю чергою моделює професійну діяльність тощо.

Висновки. Застосування компетентнісного підходу в процесі підготовки медсестринських кадрів дозволяє формувати загальні компетентності у здобувачів медичної освіти в процесі засвоєння природничих і соціально-гуманітарних дисциплін під час використання як традиційних, так й інноваційних форм, технологій та методів навчання; сприяє стимулюванню науково-дослідної діяльності студентів; забезпечує формування в них усвідомленого розвитку когнітивної, ціннісної та мотиваційної сфери особистості. Також слід зазначити, що формування загальних компетентностей у майбутніх медичних фахівців має здійснюватися: на організаційно-методичному рівні за допомогою модернізації, оновлення та періодичного перегляду освітніх програм підготовки, навчальних планів, системи позааудиторної роботи здобувачів медичної освіти тощо; на науково-теоретичному та практичному рівнях – під час забезпечення функціонування освітнього середовища, підтримки мобільності студентів і викладачів, упровадження новітніх технологій та здійснення спільних наукових проєктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гордійчук С. Теоретичні і методичні засади управління якістю освітньої діяльності в медичних коледжах : дис. ... д-ра пед. наук. Черкаси, 2021. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1ipDYfVlogkqTTEISUsVS6JGpqHhKTWJT>.
2. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Коваль К. Розвиток soft skills у студентів – один із важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167.
4. Коляда Н., Кравченко О. Практичний досвід формування «soft-skills» в умовах закладу вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. № 3 (27). С. 137–145.
5. Наход С. Значущість «soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія 5 «Педагогічні науки: реалії та перспективи»*. 2018. № 63. С. 131–135.
6. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 223 «Медсестринство». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/223-medsestrinstvo-bakalavr.pdf>.
7. Філоненко М. Методика викладання у вищій медичній школі на засадах компетентнісного підходу : методичні рекомендації для викладачів та здобувачів наукового ступеня доктора філософії ВМ(Ф) НЗ України. Київ, 2016. 88 с.
8. Що take hard skills i soft skills: як нас оцінює роботодавець? URL: <https://eduhub.in.ua/news/shcho-take-hard-skills-i-soft-skills-yak-nas-ocinyuye-robotodavec>.
9. Schulz B. The importance of soft skills: Education beyond academic knowledge. *Nawa Journal of Communication*. 2008. № 2 (1). P. 146–154.

REFERENCES

1. Gordiichuk, S. (2021) *Teoretychni i metodychni zasady upravlinnia yakistiu osvitnoi diialnosti v medychnykh koledzhakh* [Theoretical and Methodological Principles of Quality Management of Educational Activity at Medical Colleges] : dis. dr. ped. science. Cherkasy. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1ipDYfVlogkqTTEISUsVS6JGpqHhKTWJT>.
2. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. № 1556-VII [Law of Ukraine “On Higher Education” of 01.07.2014 № 1556-VII]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

3. Koval, K. (2015) Rozvytok “soft skills” u studentiv – ody z vazhlyvykh chynnykiv pratsevlashtuvannia [The development of “soft skills” in students is one of the important factors of employment]. *Bulletin of Vinnytsia Polytechnic Institute*. № 2. S. 162–167.
4. Kolyada, N., Kravchenko, O. (2020) Praktychnyi dosvid formuvannia “soft-skills” v umovakh zakladu vyshchoi osvity [Practical experience of forming “soft-skills” in the conditions of higher education institution]. *Current issues of the humanities*. № 3 (27). P. 137–145.
5. Finding, S. (2018) Znachushchist “soft skills” dlia profesiinoho stanovlennia maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnykh profesii [Significance of “soft skills” for the professional development of future professionals in socioeconomic professions]. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanova. Series 5: Pedagogical sciences: realities and prospects*. 2018. № 63. P. 131–135.
6. Standart vyshchoi osvity za spetsialnist 223 “Medsestrynstvo” [Standard of higher education for specialty 223 “Nursing”]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/223-medsestrinstvo-bakalavr.pdf>.
7. Filonenko, M. (2016) Metodyka vykladannia u vyshchii medychnii shkoli na zasadakh kompetentnisnoho pidkhotu: metodychni rekomendatsii dlia vykladachiv ta zdobuvachiv naukovooho stupenya doktora filosofii. Kyiv. 88 s.
8. Shcho take hard skills i soft skills: yak nas otsiniuie robotodavets? [What are hard skills and soft skills: how does the employer evaluate us?] URL: <https://eduhub.in.ua/news/shcho-take-hard-skills-i-soft-skills-yak-nas-ocinyuye-robotodavec>.
9. Schulz, B. (2008) The importance of soft skills: Education beyond academic knowledge. *Nawa Journal of Communication*. № 2 (1). P. 146–154.